ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1871. ΤΟΜΟΣ ΚΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 502

ΑΝΔΡΕΑΣ Ι. ΙΑΡΩΜΕΝΟΣ.

Αἱ μεγάλαι τῶν λαῶν μεταβολαὶ οὔτ' ἐξ ἐφημέρου ἐνθουσιασμοῦ, οὔτ' ἐξ ἀλλοκότου προέρχονται τῆς τύχης παλιντροπίας, ἀλλὰ μόνον ἐν σταθερᾷ ὑπομονῇ καὶ διὰ τῆς ἀκραδάντου ἐπιμονῆς τῶν ἐκλεκτῶν ἑκάστου ἔθνους ἐθνῶν κατεργάζονται. Εἰς τὴν παροῦσαν τῶν Ἑλλήνων γενεάν, ὀφείλουσαν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν πατέρων τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς καὶ ἐλευθέραν ζωήν, πρὸ πάντων ἁρμόζει καὶ μᾶλλον ἐφικτὴ ἀποβαίνει ἡ ἐξερεύνησις τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἄσβεστον ἔχοντες ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ πῦρ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τὴν δᾷδα κρατοῦντες τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ παθημάτων διῆλθον θαῤῥαλέως, φωταγωγοῦντες τοὺς συγχρόνους πρὸς τὸ τρισένδοξον τέρμα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Μελετῶντες τὰ πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἰδίως κατὰ τὴν Ἤπειρον ἱστορικὰ γεγονότα, καὶ τὰ ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος διαδραματισθέντα, συναντώμεθα πρὸς ἕνα τῶν ἐξαιρετικῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, ὅστις, βαθεῖαν ἔχων τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας ἀποστολῆς, ὅλον ἑαυτὸν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῆς ἐκπλήρωσιν, καὶ ἔπραξε τοῦτο ἠρέμα καὶ ἄνευ κρότου, ἀφήσας τὰ ἴδια ἔργα περὶ αὐτοῦ νὰ λαλῶσιν. Ἡ συλλογὴ τῶν ἀνεκδότων ἐπιστολῶν καὶ συγγραμμάτων τοῦ περιφανοῦς τούτου λογίου μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸ ἀληθὲς, τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον ὑψηλὴν λατρείαν, ἐξ ἧς ἐνεκρέετο καὶ ὁ ἀγνὸς πατριωτισμός, ὁ τὴν καρδίαν αὐτοῦ καταφλέγων. Εὐχῆς δὲ ἄξιον ἐὰν αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἐπιστολῶν καὶ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐδημοσιεύοντο, οὐ μόνον ἕνεκα τῆς εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦτον τοῦ γένους ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀναπλήρωσιν οὐ μικρᾶς ἐλλείψεως τῶν συγχρόνων περὶ ἑλληνικῆς γραμματολογίας ὑπομνημάτων.

Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ὡς ἀκούομεν, ἀναδεξάμενος σοφὸς σοφοῦ πατρὸς γόνος κ. Σ. Κ. Οἰκονόμος ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ θέλει διεξαγάγῃ αὐτὴν μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ ἀκριβείας. Ἡμεῖς δ' ἐντυχόντες τῇδε τῇ ἐπιμελῶς συντεταγμένῃ τοῦ ἀνδρὸς βιογραφίᾳ, δημοσιεύομεν αὐτὴν χάριν τῶν φίλων τῶν πατρίων μελετῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΡΩΜΑΝΟΣ.

Ἀνδρέας ὁ Ἱδρωμένος ἐγεννήθη τῷ 1764 ἐν Πάργῃ, τῇ ὡραίᾳ καὶ ἱστορικῇ καταστάσῃ χώρᾳ τῆς Θεσπρωτίας· ἦν δὲ υἱὸς Ἀντωνίου καὶ Ἀναστασίας τῆς ἐκ γένους Δεσύλλα. Καταγόμενος ἐκ μιᾶς τῶν ἀρχαίων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν μικρὰν ἐκείνην ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς αὐτόνομον Ἑλληνικὴν πολιτείαν, [1]) ἔσχε προγόνους ἐπὶ μαθήσει καὶ ἀρετῇ διακριθέντας, Φιλόθεον Ἱερομόναχον τοῦ προπάππου αὐτοῦ ἀδελφόν, ὅστις μέχρι τοῦ 1710 ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἀλλαχοῦ πλείστοις μεταδοὺς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, ἐπὶ τέλους μετέστη εἰς τὸ ὄρος Ἄθω [2]), καὶ Ἰωάννην Ἱδρωμένον, ὅστις ἐνεργότερον διήγαγε βίον, ὡς ἀξιωματικὸς τῶν πυροβολιστῶν τοῦ Ἐνετικοῦ στόλου, διατελῶν ἔτι τῷ 1672 ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας [3]).

Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Ἀνδρέας ὑπὸ τοῦ πρὸς μητρὸς θείου Ἀκακίου ἱερομ. Δεσύλλα, διδασκάλου τοῦ ἐν Πάργῃ σχολείου, ἐμαθήτευσεν ἔπειτα παρὰ τῷ ἐκ Δημιτσάνης ἱερομονάχῳ Ἀγαπίῳ [4]), πλὴν μόλις διετίαν αὐτοῦ διακούσας ἐστερήθη τοῦ διδασκάλου ἀναχωρήσαντος. Καί τοι δὲ μειράκιον τότε δὲν ἀρῆκε τὰ καλὰ τῆς μαθήσεως σπέρματα ἐν ἑαυτῷ ν' ἀποξηρανθῶσιν· ἀλλ' ἀκαθέκτως ὀργῶν πρὸς μείζονα ἀνάπτυξιν καὶ δι' ἀτρύτων πόνων νυχθημερὸν καταγινόμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν κλασικῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἠδυνήθη, καί τοι σπανίζων τῶν προσφόρων βοηθημάτων, νὰ γίνῃ ἐν βραχεῖ κάτοχος ἐμβριθοῦς παιδείας Ἑλληνικῆς, καὶ μόλις ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν νεανίας νὰ κατασταθῇ διδάσκαλος περιζήτητος εἰς τὰς πέριξ ἠπειρωτικὰς χώρας. Ἐνταῦθα τριετίαν διατρίψας ἔσχεν ἀφορμὴν τὸ μὲν νὰ προσέλθῃ εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ ν' ἀνελίξῃ τὰ τεύχη τῶν ἐκεῖ ἀρχαίων μοναστηρίων, συνάμα δὲ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν ἔρωτα τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως οὐ μόνον εἰς νέους, ἀλλὰ καὶ εἰς προβεβηκότας κληρικούς τε καὶ μοναχούς· ὥστε καὶ μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον μέγαν αὐτοῦ κατέλιπε πόθον, ἕνεκα τῆς σπουδαίας αὐτοῦ συνουσίας, καθὰ αἱ τῶν ἐν Δίβρῃ καὶ Δροβιανῇ καὶ Διβροβουνίῳ προεστώτων καὶ μαθητῶν αὐτοῦ περισωζόμεναι ἐπιστολαὶ μαρτυροῦσιν.

Ἀποκατασταθεὶς εἰς τὴν πατρίδα ὁ Ἱδρωμένος, κοινῇ ψήφῳ τῶν συμπολιτῶν, ἐξελέχθη ἀρχειοφύλαξ τῆς πολιτείας καὶ φιλοτίμως ἐνησχολήθη εἰς τακτοποίησιν τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΣ' αἰῶνος ἐν τοῖς ἀρχείοις αὐτῆς σεσωρευμένων δημοσίων ἐγγράφων, καὶ συγχρόνως ἀνεδέξατο τὴν διεύθυνσιν τοῦ κοινοῦ σχολείου· ἐν ἔτει δὲ 1791 προεχειρίσθη πρεσβύτερος. Μεθ' ὃ παρητήσατο τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχειοφύλακος, γράψας τὴν ἑπομένην περίεργον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς συνδίκους τῆς πόλεως·

«Τοῖς Τιμίοις Συνδίκοις.
Τὰ τῆς παρούσης Κοινότητος βιβλία
κοινῇ λαβὼν ἔγωγε τῆς ἐκκλησίας
ψήφῳ, σχεδόν γε πρὸ χρόνων νῦν τεττάρων,
εἰσῆλθον ἐντὸς οὗ ἀπόκεινται τόπου·
ἰδὼν δὲ αὐτὰ δεινῇ ἐν καταστάσει
ὑπ' ἀμελείας εἴποτε καὶ κακίας,
ὡς ἴστε πάντες τῶν πρὶν χαρτοφυλάκων,
περιπαθὴς γέγονα εἴγε ποτέ τις·
βουλῇ ὅθεν δὴ τῇ τότ' ἐκκλησιάσας,
ἂν δῷ μοι, ᾔτουν καὶ δαπάνην καὶ χρόνον
ἐπιμεληθῆναί γε τούτων τῶν βίβλων.
Καὶ δὴ δίδωσι καὶ σαφῶς οὔπω ἔγνων,
τῇ Κοινότητι ἢ ἐμοὶ ἡ ζημία.
Ἵνα δὲ μήπως τ' αὐτὰ πεισωνται πάλιν
αἰτήσας αὐτὴν τὴν βίβλον δῆσα, ὅπως
γράψω πόσαι βίβλοι γε καὶ τούτων πόσα
σὺν τοῖς ἀγράφοις φύλλα τὰ γεγραμμένα,
τῶν πινάκων ἄνεσθεν καὶ τουτ' ἐνδίκως.
Ἀλλ' οὖν ὑμεῖς γε, εὐγενεῖς ὦ Σύνδικοι,
αὐθεντικῇ λαβόντες αὐτὴν σφραγίδι,
τυπώσασθ' ὡς δεῖ, ἵν' ᾖ ἀσφαλεστέρα·
μεθ' ἧς βιάζειν μέλλετε τοὺς κατ' ἔτος

---

[1]) Ἱστορία τῆς Πάργας ὑπὸ Χ. Περραιβοῦ, κεφ. 6'.—Π. Ἀραβαντινοῦ περὶ Πάργας § 30 ἐν Β' Τόμῳ τῆς χρονογρ. τῆς Ἠπείρου, σ. 205 καὶ Πάργας Μονογραφία ὑπὸ Π. Α. Σ. Ἀθήνησι, 1861 σελ. 69.

[2]) Τοῦτον ἀναφέρει ἡ ἐν τῇ ἑλλην. Βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικίου (T. I. A.) ἐκδεδομένη Δ. Προκοπίου Μοσχοπολίτου ἐπιτετιμημένη ἀπαρίθμησις τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα λογίων Γραικῶν, καὶ περί τινων ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἀνθούντων.—Conscripta meuse junio A. C. 1720.—Σώζεται δὲ εἰς τὸν αὐτὸν Φιλόθεον ἰαμβικὸν ἐπικήδειον ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἰωσὴφ πρώην Βουλγαρίας Μητροπολίτου, καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀπὸ Δριάνου ἑτέρου μαθητοῦ αὐτοῦ Κ. Μαξίμου βιβλιοθήκῃ, εὑρεθὲν τὸ ἑξῆς·

«Σοφός τις ἀνὴρ κεῖται ἐνταῦθα μέγας,
λόγων σοφῶν μαίευμα μουσῶν ἑστία,
ὁ κλεινὸς Φιλόθεος, θύτης ἐκ Πάργας·
ὅστις πατρίδος καὶ πατρικῆς οἰκίας
φυγὰς ὑπάρξας, παῖς ἔτι που τυγχάνων,
ἀσκήσεως ἔρωτι καὶ μαθημάτων,
ἑαυτὸν ἐκδέδωκε παιδείας λόγοις,
τούτων κορεσθεὶς Ἰωαννίνων πόλει.
Μεθ' ἃ οἰκήσας εἰς τὸ τοῦ Ἄθω ὄρος,
ἑαυτὸν ἀσκήσεσι διδοὺς καὶ πόνοις,
ἀφίχθη πρὸς μέγα τι ἀρετῆς βάθος·
ἔνθα μετέστη πρὸς μονὰς οὐρανίους.
Ἀλλ' ὦ μαθητῶν σύνταγμ' ὡς εὐγνωμόνως,
οἷς αὐτὸς δέδωκε παιδείας λόγοις,
διδασκάλῳ σπείσατε δάκρυ κειμένῳ·
σβέσθη σοφῶν γὰρ λύχνος ἐκ μέσου μέγας,
καὶ Χριστὸν αἰτήσασθε τῶν πόνων γέρας
αὐτῷ παρασχεῖν τὴν ἄνω κληρουχίαν.
Μαθητῶν ὁ πρώτιστος τούτου, ὁ πρώην
Βουλγαρίας πρόεδρος Ἰωσὴφ τάλας.»

[3]) Κατὰ χειρόγραφον ὑπόμνημα Ἀνδρέου τοῦ Μουστοξύδου.

[4]) Ἀγάπιος Λεονάρδος, ἀνιδρυτὴς καὶ σχολάρχης πρῶτον τῆς ἐν Δημιτσάνῃ σχολῆς, εἶτα σχολαρχήσας ἐν Σμύρνῃ καὶ ἱεροκήρυξ ἀναδειχθεὶς τῆς Μ. Ἐκκλησίας, συνεργάσθη μετὰ Νικοδήμου τοῦ ἁγιορείτου εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Πηδαλίου, ἤτοι τῆς συλλογῆς τῶν ἱερῶν κανόνων. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1769 ἐπανάστασιν καὶ καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου μετέβη εἰς Πάργαν διδάσκαλος, ἐκεῖθεν ἀναχωρήσας τῷ 1780. (Νεοελλ. Φιλολογία, ὑπὸ Κ. Σάθα. Ἀθήν. 1868. σελ. 626.)

βίβλων φύλακας, εἴτε καὶ ἀρχιβίστας,
ὑπογραφαῖς τε λαμβάνειν καὶ ἐγγύαις
τὰς κοινὰς αὐτὰς τῶν ἑκάστου πραγμάτων.
βίβλους. Ὑμεῖς δὲ τοῦ χρέους λύσατέ με.

Ἐν Πάργῃ, Σεπτεμβρίου 20, 1792.»

Ἐν τῇ συγκλήτῳ τῶν προὐχόντων μετ' οὐ πολὺ προταθείς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἤδη ὑπεργήρου καὶ ἴσως ἀνικάνου κατασταθέντος ἀρχιπρεσβυτέρου, ὁ ἱερεὺς Ἱδρωμένος, οὐ μόνον δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὰς ἐπιμόνους προτροπὰς τῶν συμπολιτῶν ἵνα δεχθῇ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ καταλλήλως ὁμιλήσας εἰς τὴν συνέλευσιν ἔπεισε τοὺς ἐπιμένοντας ὅτι πρέπον ἦτο νὰ σεβασθῶσι τὰ γηρατεῖα τοῦ ἀρχιπρεσβυτέρου, καὶ συμπαθοῦντες τῇ ἀδυναμίᾳ νὰ τηρήσωσιν αὐτὸν μέχρι τέλους ζωῆς ἐν ᾗ κατεῖχε θέσει. Ἡ φρόνιμος καὶ γενναία αὕτη συμβουλή, ὡς εἰκός, ἐπεκράτησεν.

Ἡ μεγάλη ἐν τούτοις Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων δημοκρατῶν κατάληψις τῶν τε Ἰονίων νήσων καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον πρώην Ἐνετικῶν κτήσεων, διεγείρασα τὸν ἔμφυτον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα τῶν κατοίκων, ἀνεπτέρωσε καὶ τὰς περὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ γένους ἐλπίδας καὶ συνέφριγξεν ἰδίως τὰς ἀρχαίας μεταξὺ Παργίων καὶ Κερκυραίων φιλικὰς σχέσεις. Τῶν αἰσθημάτων τούτων διερμηνεὺς ὁ ἱερεὺς Ἱδρωμένος ἀπηύθυνε τὴν παρὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ πολιτευομένους ἀπάντησιν, ἥτις λίαν χαρακτηριστικὴ τῶν τότε περιστάσεων εἶχεν ὡς ἕπεται·

«Χαίρομεν, ἀδελφοὶ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ χαίρομεν. Χαίρομεν, διότι καὶ ὑμᾶς σὺν ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἠκούσαμεν χαίροντας. Ἦλθε γὰρ ἀληθῶς καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ χρυσοῦς ἐκεῖνος αἰών, ὅστις ὀνομαστοὺς μὲν διὰ τὴν ἀνδρίαν, ἀθανάτους δὲ διὰ τὴν σοφίαν τοὺς ἡμῶν κατέστησε προπάτορας Ἕλληνας· αἰών, ὃν ἐκεῖνοι πολλοῖς πόνοις, μᾶλλον δ' εἰπεῖν αἵμασιν, ἐξηγόραζον. Ἀπέθνησκον γὰρ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ὅτι πολὺ προθυμότατα· καὶ μαρτυροῦσι Θερμοπύλαι καὶ τὰ κατὰ Περσῶν τρόπαια· αἰών, καθ' ὃν σοφία θαυμάζεται, ἀνδρία ἐπαινεῖται, φιλαδελφία πολιτεύεται καὶ πᾶν εἶδος σχεδὸν ἀρετῆς ἐκθειάζεται. Χαίρομεν λοιπὸν καὶ μακαριστοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς τοὐντεῦθεν ἡγούμεθα· καὶ εἴθε καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ δὴ καὶ ὅπου ὁ ὀμφαλὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡ τοιαύτη ἐπαινετή, μακαριστή, εὐτυχὴς καὶ πολυπόθητος ἐλευθερία ἐμφυτευθείη! Ἀλλὰ τί τούτων ἕνεκεν τῇ ἡμιθέῳ ἡμῶν εὐεργέτιδι, τῇ θαυμαστῇ, φαμέν, πολιτείᾳ τῆς Γαλλίας ὀφείλομεν;— Πολλὰ καὶ μεγάλα, ὥστε λόγοις μὲν δύσκολον, ἔργοις δὲ παντελῶς ἀδύνατον ἀποδοῦναι. Αὕτη καὶ γὰρ παρῆκε τὴν ἑαυτῆς ἀνάπαυσιν, ἥψατο πόνων, αἱμάτων οὐ φείδεται, καὶ ἀμισθί, ὡς οὐδὲν ποτὲ ἄλλο γένος, τοῖς νικηθεῖσι λαοῖς τὴν ἐλευθερίαν χαρίζεται. Διὸ καὶ εἰς σημεῖον τῆς πολλῆς χαρᾶς ἣν ἔχομεν διὰ τὴν τοιαύτην ἐλευθερίαν καὶ τῆς δι' αὐτὴν εὐγνωμοσύνης, ἣν ὀφείλομεν πρὸς Γαλλίαν τὴν ἀείμνηστον ἡμῶν εὐεργέτιν, τοιαῦτα γράφοντες οἰόμεθα ὡς οὐκ ἄπο σκοποῦ τοῖς φιλαδέλφοις ὑμῖν λογισθησόμεθα φέρεσθαι.—Ἐπεὶ δ' ἄνδρας ἐξ ἡμῶν δι' ἀδελφικῶν γραμμάτων περὶ τοῦ κοινῇ συμφέροντος συμμελετήσοντας ἐζητήσατε, ἤκουσι Δημήτριος Βασιλᾶς Παναγιώτου καὶ Γεώργιος Ἀναστασίου Δεσύλλας δι' ἐπιτροπῆς τοῦ παντὸς δήμου· μεθ' ὧν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, μᾶλλον δὲ μετὰ Θεοῦ, ὡς εὐχῆς ἡμῖν ἔργον, δείξατε τῆς ἐλευθέρου ὑμῶν ψυχῆς τὴν νουνεχῆ φρόνησιν.—Ἀλλ' ὦ πολῖται καὶ ἀπόγονοι τοῦ γλυκέος καὶ ὀνόματος καὶ πράγματος τῶν Ἑλλήνων, ὡ πόσον μακαριστοὶ ἡμεῖς, οἱ πρῶτοι μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐπὶ ταύτης τῆς καθέδρας καθίσαντες, τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσόμεθα! εἰ εὐχερῇ μὲν τὰ πράγματα, παράδειγμα δ' αὐτοῖς τὴν ἡμῶν πολιτείαν ἐάσωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν ἀδελφικῶς εἰς ἀπόκρισιν. Ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοί, εἴποτε ἡμῖν γράφητε, τῇ ἡμετέρᾳ διαλέκτῳ ἐπιστέλλετε, ἵνα μὴ ἑρμηνέων καὶ μεταφραστῶν χρῄζοντες καὶ τὰ ἄδηλα, εἰ τύχοι, δῆλα τοῖς πολλοῖς καθιστῶμεν. Ἔρρωσθε.»

Ἔνθερμος πατριώτης ὁ ἱερεὺς Ἱδρωμένος καὶ ἕνεκα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μαθήσεως ἀπολαύων τοῦ κοινοῦ σεβασμοῦ κατέστη ἡ ψυχή, ὡς εἰπεῖν, τῆς γενναιοτάτης τῶν Παργίων κοινότητος, τῆς ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας ὑποστηριζούσης τὸ ἡρωϊκὸν Σούλιον, καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν συνετέλεσε τῶν ἀνδρικῶν ἐκείνων πρὸς τὸν τύραννον τῆς Ἠπείρου ἀπαντήσεων τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν τῇ ὑπὸ Χ. Περῤῥαιβοῦ ἱστορίᾳ Σουλίου καὶ Πάργας.

Ὁ Ἀλῆπασᾶς εἶχεν ἐκμανῆ ἕνεκα τῆς ἀκαταβλήτου ἀντιστάσεως τοῦ Σουλίου, ὅπερ οἱ Πάργιοι διὰ τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων ἀδιαλείπτως συνέδραμον. Ἤδη δὲ συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐμελέτα πῶς νὰ καταστρέψῃ τὸ Σούλιον, ἐκδικηθῇ δὲ καὶ καθυποτάξῃ συνάμα τὴν ἀγέρωχον Πάργαν. Πρὸς τοῦτο ἐχρήσατο τοῖς συνήθοις αὐτῷ μέσοις, δι' ὧν ἐπὶ τέλους κατώρθωσε δυστυχῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου. Ἀλλ' εἰς τὰ κατὰ τῆς Πάργας σχέδια τοῦ Ἀλῆπασᾶ ἀντέπραττον τοῦτο μὲν ἡ ἀρετὴ τοῦ ἐπισκόπου Χρυσάνθου, οὐδόλως ἐνδίδοντος εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ τυραννόφρονος μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἱεροθέου, τοῦτο δὲ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Παπανδρέου (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ἱδρωμένος), ἐνθαῤῥύνοντος διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ τοὺς Παργίους εἰς σύμπνοιαν καὶ εἰς τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων, ἅπερ αἱ ἐξαιρετικαὶ τῆς πατρίδος περιστάσεις ἐπέβαλον. Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος εἰς τὴν πρόσκλησιν ὑπείκων τοῦ μητροπολίτου ἠναγ-

κάσθη νὰ πορευθῇ εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα ὑπὸ τοῦ τυράννου φυλακισθεὶς μόλις διὰ τῆς δόσεως οὐκ ὀλίγων χρημάτων ἐσώθη· ἐπιστρέψας δὲ διέμενεν ἐν Πάργῃ θεωρῶν ἑαυτὸν ἐκεῖ ἀσφαλέστερον, ὅπου οὐχ ἧττον ὁ Ἀλῃπασᾶς ἐπεβουλεύθη τὴν ζωὴν αὐτοῦ διασωθέντος ὡς ἐκ θαύματος [5]). Ὁ δὲ Παπανδρέας οὐδεμίαν ἀκρόασιν δοὺς οὔτε εἰς τὰς ἄδρὰς προσφορὰς καὶ ὑποσχέσεις τοῦ μητροπολίτου, οὔτε εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προτροπὰς τοῦ φίλου Ἀθανασίου Ψαλίδα, προσκαλούντων αὐτὸν ἐπιμόνως νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, ἔμεινε μέχρι τέλους ἐκεῖ ὅπου ἠσθάνετο ὅτι εἶχε καθήκοντα σπουδαιότερα νὰ ἐκπληρώσῃ [6]). Τὰ δόλια μέσα τοῦ τυράννου δὲν ἐλάνθανον τὴν νοημοσύνην τοῦ πατριώτου ἱερέως, ἐξ αὐτῶν δὲ ἔλαβε τὸ ἐνδόσιμον νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας ὁποῖον κίνδυνον ἡ πατρὶς διέτρεχεν ἐκ τῆς διαφθορᾶς καὶ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῶν δυστυχῶς προϊσταμένων τῆς ἐκκλησίας, ὧν ἔντιμον ἐξαίρεσιν ἀπετέλει ὁ καταδιωκόμενος ἐπίσκοπος Παραμυθίας καὶ Πάργας προμνησθεὶς Χρύσανθος. Ὅθεν καὶ ἔπεισε τοὺς ἱερεῖς τῆς πατρίδος δι' ἀναφορῶν πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱερὰν σύνοδον τῆς ζ' Μαΐου 1803, νὰ ἐκζητήσωσιν ὅπως διὰ τῆς συστάσεως ἐν Πάργῃ πατριαρχικοῦ Σταυροπηγίου, ἀναγνωρισθῇ ἡ ἄμεσος τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου ἐξάρτησις.

Ἐν τούτοις τὸ ἡρωϊκὸν Σούλιον ἔπεσε προδοθὲν καὶ οἱ Σουλιῶται μετέβησαν εἰς Πάργαν, ἥτις προθύμως αὐτοὺς ἀπεδέξατο καὶ ἀδελφικῶς περιέθαλψε, μέχρις οὗ διεσπάρησαν εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους ἵνα περιμείνωσι τὴν ὥραν τῆς ἐθνικῆς ἐκδικήσεως. Ἐπὶ τῇ ἀδόξῳ δὲ πτώσει τοῦ Σουλίου βαρυαλγῶν ὁ Ἱδρωμένος περιγράφει αὐτὴν μελαγχολικώτατα ἐν ἐπιστολῇ ἀπὸ 2 Μαΐου 1804 πρὸς Ἀδαμάντιον τὸν Κοραῆν, ὅστις συνίστα τῷ ἀνδρὶ τῶν νέων Σουλιωτῶν τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἤδη ὁ πολιτικὸς σύνδεσμος, ὁ ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων τὴν τύχην τῶν Ἰονίων νήσων συνάψας μετὰ τῆς τῶν ἠπειρωτικῶν κτήσεων τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας, ὃν καὶ ἡ ταύτην καταλύσασα Γαλλικὴ δημοκρατία ἐσεβάσθη καὶ ἐπροστάτευσεν, ἔμελλε δυστυχῶς νὰ διαρρηχθῇ διὰ τῆς μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκης τοῦ 1800 ἔτους. Οἱ Πάργιοι, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν στόλων τῶν δύο τούτων δυνάμεων εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ἰονίου, ἔσπευσαν διὰ πρεσβευτῶν νὰ ἐκζητήσωσι παρὰ τοῦ Ῥώσσου ναυάρχου Οὐζακὼρ ὅπως διατηρηθῇ ἡ ἀρχαία ἕνωσις καὶ ἡ τύχη αὐτῶν παρακολουθήσῃ τὴν τῶν Ἑπτανησίων, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἐπισήμως ὁ ναύαρχος. Ἀπειλούμενοι ὅμως ὑπὸ τοῦ Ἀλῃπασᾶ ἀπέστειλαν ἐν δευτέρᾳ πρεσβείᾳ τὸν ἱερέα Ἱδρωμένον πρὸς τὸν Ῥῶσσον ναύαρχον, ὅστις, πολὺ ταλαντευθεὶς πρῶτον, ἀπεφάσισε τέλος νὰ πέμψῃ μικρὰν φρουρὰν εἰς Πάργαν καὶ ἀναλάβῃ αὐτὴν ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν προστασίαν, μέχρις ὁριστικῆς διευθετήσεως τῶν πραγμάτων. Καὶ ἤλπισαν μὲν οἱ Πάργιοι ὅτι οὐδέποτε πολιτικῶς θὰ ἀπεχωρίζοντο τῆς Ἑπανήσου, ἀλλ' ἡ δημοσίευσις τῆς συνθήκης τοῦ 1800, δι' ἧς ἡ πατρὶς αὐτῶν μετὰ τῆς Πρεβέζης, τῆς Βονίτσης καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης, εἰς ἣν οὐδέποτε ἔκυψαν τὸν αὐχένα, βαθέως κατέθλιψεν αὐτοὺς καὶ ὑπηγόρευσεν αὐτοῖς δεινὴν παράστασιν πρὸς Παῦλον τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ δὲ πίεσις τοῦ Ἀλῃπασᾶ καὶ αἱ κατὰ τῆς χώρας αὐτῶν ἀλλεπάλληλοι ἐπιδρομαὶ τῶν πέριξ Ὀθωμανῶν ἀπέδειξαν μετ' ὀλίγον ἐμπράκτως ὁποίαν ποτὲ σημασίαν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν αἱ ὑποχρεώσεις, ἃς ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν διὰ τῆς συνθήκης ἀνέλαβεν ἡ Τουρκία. Τούτου ἕνεκα νέας οἱ Πάργιοι ὑπέβαλον παραστάσεις διὰ τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Νικολάου Δεσύλλα Τσούκου πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσσικὸν πρεσβευτὴν καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον [7])

---

[5]) Περραιβοῦ ἱστορία Σουλίου, κεφ. ιδ'.—Χρονογραφία Ἠπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, Τόμ. Β. σ. 201 Ἀθήν. 1857—Πάργας Μονογραφία Ο. Α. Σ. Ἀθήν. 1861. σελ. 144.

[6]) Ἐπιστολὴ Ἱεροθέου μητροπολίτου Ἰωαννίνων, 7 Σεπτεμβρίου καὶ ἐπιστολαὶ Ἀθ. Ψαλίδα, 10 Σεπτεμ. καὶ 30 Νοεμβρ. 1802 πρὸς τὸν ἱερ. Ἀνδ. Ἱδρωμένον.

[7]) Ἡ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Παῦλον παράστασις χρονολογεῖται ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1800. Αἱ δὲ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσσικὸν πρεσβευτὴν καὶ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Α' ἀπὸ 1 Μαρτίου καὶ 7 Μαΐου 1804.

Ἡ πρώτη εἶχεν ὡς ἕπεται·

«Παύλῳ Πετρίδῃ τῷ τῶν Ῥωσσιῶν Αὐτοκράτορι.
Πάντων ἐλεημονητικώτατε Κύριε.»

«Οὐκ ἀγνοοῦμεν οὔτε τὴν συμπάθειαν τῆς ὑμῶν ἡμερότητος, οὔτε τὴν ἣν ἔχετε δικαίαν περὶ τὰς κρίσεις ἀκρίβειαν. Ἀμφω γὰρ ταῦτα, δι' ὧν ἡ εὐσεβὴς Ὑμῶν χαρακτηρίζεται βασιλεία, μακρῷ τῷ μέτρῳ καὶ τῶν ἡρακλείων στηλῶν τῇ φήμῃ ὑπερανάκεινται. Οὐδ' ὅτι πρὸς τοὺς μετὰ θεὸν Ὑμᾶς ἀκοιμήτους τοῦ κόσμου ὀφθαλμοὺς οὐκ ἀκίνδυνον καὶ ψυχῆς τολμηρᾶς τὸ μύθοις σεσοφισμένοις τὴν ἀλήθειαν ὑποκρύπτειν· ἀξιοσυμπάθητον δὲ καὶ ψυχῆς εὐγνώμονος τὸ εἰλικρινείας λόγοις τὰ συμβαίνοντα παριστάνειν.

» Οὕτως ἔχοντες ἡμεῖς οἱ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κατὰ Θεσπρωτίαν Ὑπάργου κάτοικοι, καὶ πρὸς τηλικαῦτα μεγαλύνουν καὶ φιλήκοον διάνοιαν ἁπλοῖς λόγοις ἀναφέροντες, τὸν μέγαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς Βασιλέα διαμυούμεθα ὅτι περ ἀδικούμεθα.

» Ἀδικούμεθα, εἰ γράμμασι μὲν τοῖς παρὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑμῶν στόλου ἐκδεδομένοις ἡμῖν ὑπαντιάσασι καὶ προσκαλουμένοις πρὸ Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Λευκάδος καὶ αὐτῆς Κερκύρας, τὰ ἴσα καὶ ταῦτα τῶν συνηνωμένων ἡμῖν νήσων ἔχειν διοριζοίμεθα, ἔργῳ δὲ μακράν που τῆς δοθείσης ἕπειτα διοικήσεως ἀπορριπτοίμεθα, μόνοις αὐτοῖς τοῖς γράμμασιν ἐγχανόντες. Ἀδικούμεθα εἰ μετὰ χρόνους πεντήκοντα πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἀπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων καταστροφῆς ἀδιαιρέτως ἔν τε τῇ Ἐνετικῇ καὶ Γαλλικῇ, διοικήσει τῶν προρρηθεισῶν νήσων ἔχοντες, ὧν ὑποτελεῖν καὶ δουλεύειν δουλείαν ἐγλπιστόν τε ἅμα καὶ ὡς ἄγαν ἰδιογνῶν κατακρίθημεν.

ἐξαιτούμενοι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδας αὐτῶν μετὰ τῆς Ἑπτανήσου, ὥςπερ τὸ πάλαι ἦτο συνδεδεμένη. Τὰς παραστάσεις ταύτας ἐπ' ὀνόματι τῆς Πάργας συνέταττε τοῦ Παπανδρέου ὁ γλαφυρὸς καὶ πατριωτικὸς κάλαμος. Ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς μάτην. Ἡ συνθήκη τοῦ 1800 ἐδέησε νὰ ἐκτελεσθῇ, καὶ τοῦ φρουρίου τῆς Πάργας, ὡς καὶ τῶν προμνησθεισῶν ἠπειρωτικῶν χωρῶν, ἐπεκράτησεν ἡ ἡμισέληνος!

Πλὴν ἡ αὔρα τῆς ἐλευθερίας ἤρχιζε συγχρόνως νὰ πνέῃ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, καὶ ἐν τῷ Συντάγματι αὐτῆς τῆς πρώτης ἀναγεννωμένης Ἑλληνικῆς πολιτείας καθιεροῦτο, ὡς εἰκὸς, ἡ μετά τινα χρόνον εἰσαγωγὴ καὶ ἀποκλειστικὴ εἰς τὰ δημόσια χρῆσις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἥτις ἕνεκα τῆς ἐπ' αἰῶνας Ἰταλικῆς ἐπικρατήσεως εἶχε παύσῃ σχεδὸν καὶ νὰ ὁμιλῆται ἐν τῇ πόλει Κερκύρας. Ὁμολογητέον, πρὸς τιμὴν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς φιλομουσίας τῶν Ἰονίων, ὅτι οὐ διέλιπον ἐκ τῶν νήσων ἀναφαινόμενοι κατὰ καιρὸν ἄνδρες, μάλιστα ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, Ἑλληνικῇ παιδείᾳ ἐξόχως κεκοσμημένοι. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν φαινόμενα ὅλως ἐξαιρετικὰ καὶ οἱονεὶ ἀστέρες ἐκ διαλειμμάτων ἐν αὐχμηρᾷ νυκτὶ διαλάμποντες [8]).

Ἡ πατρὶς Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη καὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, κατὰ τὴν ἐπίσημον μαρτυρίαν Ἰωάννου τοῦ Καποδιστρίου, ἐστερεῖτο δημοσίας σχολῆς ἑνόσῳ οἱ Ἕνετοὶ τῶν Ἰονίων Νήσων ἐκράτουν [9]). Ἐν ἰδιωτικῷ φροντιστηρίῳ, περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, Ἱερεμίας ἱερομόναχος ὁ Καββάδιας καὶ βραδύτερον ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀνδρέας ὁ Πετριτσόπουλος ἐδίδασκον τὰ Ἑλληνικά. Ὁ δὲ Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης συστήσας δημοσίαν σχολὴν, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδίδασκε καὶ ἐπιστημονικὰ μαθήματα [10]) τοσαύτην λέγεται ὅτι ἀπήντησεν ἐκ τῶν ἀριστοκρατῶν ἀντενέργειαν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ καὶ τὴν σχολὴν καὶ τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ πολίτευμα τοῦ 1803 ἐπέπρωτο νὰ συσταθῇ κυρίως ἡ πρώτη δημοσία σχολὴ ἐν Κερκύρᾳ ὡς πρωτευούσῃ τῆς Ἑπτανήσου, καὶ ὁ ἤδη εἰς πολλοὺς τῶν ἐπισήμων Κερκυραίων γνωστὸς ἱερεὺς Ἱδρωμένος προσεκλήθη ὑπὸ τῆς Ἑπτανησίου Γερουσίας, ἵνα ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἀναδεχθῇ τὴν καθηγεσίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἔχων βοηθὸν Χριστόφορον τὸν Περῤῥαιβόν. Ἐφ' ᾧ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1804 πανοικεὶ μετέβη εἰς Κέρκυραν.

Ἀμπρὰ καὶ ἐπίσημος ὑπῆρξεν, ὡς εἰκὸς, ἡ ὀγδόη Νοεμβρίου τοῦ 1805, ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τῆς πρώτης ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς σχολῆς, ἧς ἐπρυτάνευεν ὁ καὶ γραμματεὺς τῆς Ἑπτανησίου πολιτείας Ἰωάννης ὁ Καποδίστριας. Πολυπληθὴς δὲ ἡ πρὸς μάθησιν ἐγγραφεῖσα κερκυραϊκὴ νεολαία συνέῤῥευσε μετὰ πλείστων ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ ἄλλων ἐγκρίτων, ὅπως ἀκροασθῇ τοῦ πρώτου δημοσίου καθηγητοῦ, ὅστις ἐνώπιον τῆς φαιδρᾶς καὶ ἐνθουσιώδους ὁμηγύρεως ἑλληνιστὶ ἀπαγγείλας τὸν ἐναρκτήριον ἐπεσφράγιζε τὸν λόγον διὰ τῆς προτροπῆς ταύτης·

«Δεῦτε δὴ οὖν μετὰ χαρᾶς καὶ προθυμίας πάντες εἰσέλθετε, καὶ ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ ἀναζωσάμενοι ἑαυτοὺς, νήφοντες, ἐγρηγοροῦντες, προσέχοντες καὶ ὡς ἀγαθοὶ στρατιῶται ἀλλήλοις παρακελευόμενοι, ἐπέδοτε ἑαυτοὺς πρὸς τὰ σκάμματα καὶ τὰς μακρὰς ἀγρυπνίας, ἵνα καὶ νικήσητε τὴν ἀμάθειαν καὶ τοὺς στεφάνους τῆς μαθήσεως ἀναδήσησθε· ὅτε καὶ περίβλεπτοι, περιφανεῖς τε καὶ τοῖς πᾶσι τίμιοι γενόμενοι, τιμὰς καὶ προεδρίας καὶ ἀρχὰς πολιτικὰς λήψεσθε καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς παράδειγμα καὶ ζῆλον τοῖς ὀψιγόνοις καταλείψετε.

»Μηδεὶς δὲ ἀποδειλιάτω πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πόνους τῆς μαθήσεως ἀποβλέπων, ὅτι δόξα χρημάτων οὐκ ὠνητὴ, ἀλλὰ σὺν πόνῳ τὰ καλὰ κτῶνται. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πραγματευόμενός τις ἵνα θησαυρίσῃ, εἰς κώμους καὶ θεωρίας, ἀλλὰ, κατὰ τὸν Θέογνιν, ἐς μεγακήτεα πόντον καὶ πετρῶν κατ' ἠλιβάτων φέρων ἑαυτὸν ἐπιῤῥίπτει. Ἀλλὰ θαῤῥείτω πᾶς τις καὶ τῷ Σολομῶντι φάσκοντι πειθέσθω, ὅτι ταχέως ἀμέριμνος ἔσται ὁ διὰ μάθησιν ἀγρυπνήσας. Καὶ μάλισθ' ὑμεῖς, ὦ ἱερεῖς, οἱ ἅλας καὶ φῶς τοῦ κόσμου ἐν τῇ Γραφῇ λεγόμενοι καὶ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου Κυρίου, μνήσθητε ὅτι ἐκ στόματος ἱερέως ἐκζητηθήσεται, φησὶν ὁ προφήτης, νόμος Κυρίου, διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι· τοῦτον δὲ οὐκ

»Ἄλλοι λεγόντων τὴν ἡμῶν ἀθωότητα, καὶ ὅτι οὐ σμικρὰ ἡμεῖς ἀναψυχὴ τοῖς περὶ ἡμᾶς τῷ θεῷ εὐσεβοῦσι καὶ μεθόριον ἀσεβείας καὶ δυσσεβείας, τῶν ἄκρως ἑκατέρων θεοστυγῶν.

»Δηλοῦσι δ' ὅτι καὶ ἐπὶ ξυροῦ τὰ πράγματα ἡμῶν ἔστηκεν, ὅ ἐστι κινδυνευόμενον, ἥ,τε δι' ἡμᾶς τῆς Σῆς ξυμμαχίας φιλοτιμία καὶ ἡ διετὴς τῶν ὁμοφύλων καταστροφή. Σὺν αἷς καὶ ἡ νυνὶ πλείων τῶν δισμυρίων παριερχομένη στρατεία καὶ τὰ μὲν κατακόπτουσα, τὰ δ' ἄλλως ἄνω καὶ κάτω μεταφέρουσα τῶν Θεοπρωτῶν· ἃ πάντα τοῖς ἐνθάδε ὀφθαλμοῖς διορᾶτε, κἂν μάλα πολλὰ μεταξὺ οὔρεά τε σκιόεντα θάλασσά τε ἠχήεσσα, οἷα τὰ ἡμῶν δυστυχήματα.

»Τοιγαροῦν, ὦ πανυπερευσπλαχνικώτατε Πάτερ καὶ Κύριε, πρὸ τῶν θεοσώστων Ὑμῶν τέκνων, ἀναβὰς εἰς τὸ ὕψος τοῦ τῆς δικαιοκρισίας Ὑμῶν θρόνου, δεόμεθα πᾶσα τάξις καὶ ἡλικία, ποίησον μεθ' ἡμῶν εἰς ἀγαθὸν τὸ σημεῖον τῆς τῶν νήσων τούτων ἑνώσεως, καὶ ἰδέτωσαν οἱ μισοῦντες ἡμᾶς καὶ αἰσχυνθήτωσαν, ὅτι σὺ, Κύριε, ἐβοήθησας ἡμῖν καὶ παρεκάλεσας ἡμᾶς. Ἵν' ὡς νῦν καὶ ἀεὶ ὑπὲρ τῆς Ὑμῶν θεοφρουρήτου καὶ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος μετὰ τοῦ Δαβὶδ ψάλλωμεν λέγοντες, Κύριε σῶσον τὸν Βασιλέα ἡμῶν καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν. Ἀμήν.

([8]) Περὶ τούτων ὅρα τὸν ὑπὸ Ἀνδρ. τοῦ Μουστοξύδου Ἑλληνομνήμονα, σύγγραμμα περιοδικὸν, ἐν Ἀθήν. 1843—1847.

([9]) Observations sur l'état intérieur des Isles Ioniennes adressées par le Comte Capodistrias à Lord Castlereagh, Paris, 10/22 Nov. 1815.

([10]) Πρακτικὰ τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἑταιρίας τῶν Φιλομαθῶν, 1846, σελ. 21.

ἄν ποτε τοῖς ζητοῦσιν ἀγγείλειε, εἰμὴ ὅπωσοῦν τοῖς ἐγκυκλίοις ἐκπαιδευθείη μαθήμασι.

« Διὸ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν μακρὰν καὶ διαπόντιον στελλόμενοι τὴν πορείαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἢ Ἀθήνῃσι, καὶ ὁπουοῦν ἂν τύχῃ, τὸν λόγον ἐξήσκουν, κἀντεῦθεν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὄρους ἀνέβαινον καὶ τὴν Σιὼν εὐηγγελίζοντο τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· ὧν ἄλλος μὲν μεγάλη σάλπιγξ τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλος δὲ θεολόγος, ἄλλος δὲ Χρυσόστομος καὶ ἄλλος ἄλλο τι τῶν κατ' εὐφημίαν ἐπωνομάσθησαν.

« Καὶ τί λέγω τοὺς παλαιοὺς; πολίτας ἔχων ὑμετέρους, τοὺς χθὲς καὶ πρώην μακαριωτάτους ἀρχιεπισκόπους Νικηφόρον τὸν Θεοτόκην καὶ Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν· οἳ διὰ τὸν λόγον ἐπίδειξις ἦσαν τοῦ γένους καὶ μέγα παρὰ τῇ τρισαυγούστῃ τῶν Ῥωσσιῶν Αὐτοκρατορίσσῃ Αἰκατερίνῃ τῇ Β'. ἐδύναντό τε καὶ ἔπρασσον. Καὶ δὴ ὅσον ἂν τούτους μιμήσησθε, τοσοῦτον γ' ἂν καὶ τῆς δόξης αὐτῶν μετάσχοιτε, καλὰς ἐκ τῆς πατρίδος διὰ τὸ καλὸν παράδειγμα τὰς χάριτας ἀποφερόμενοι.

« Ὑμῖν δὲ, ὦ παῖδες, τοῖς τοὺς αὐτοὺς πατέρας ἐκ τῆς θρησκείας ἔχουσι, καὶ ἄλλους πατέρας ἐκ τοῦ γένους, εἰς παράδειγμα ἤδη προβάλλομαι· ἐκείνους, λέγω, ὧν καὶ τὴν γῆν καὶ τοὔνομα καὶ τὴν διάλεκτον (διεφθορυῖαν ἐξ ἀτυχίας ἢ ἄλλης δή τινος αἰτίας) κατέχοντες μέχρι καὶ νῦν Ἕλληνες ἐσμὲν καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλογλώσσων λεγόμεθα· ἐκείνους οὓς οὐκ ἀνὰ ἕνα ἢ δύο ἢ τρεῖς ἑκατονταετηρὶς, ἀλλ' ἀνὰ συχνὰς δεκάδας ὀλυμπιάς τις, εἶτ' οὖν τετραετηρὶς, ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἐξέφυσε. Τίνες δὲ οὗτοι; Σωκράτεις, Πλάτωνες, Δημοσθένεις, Σόλωνες, Λυκοῦργοι, Ἀριστεῖδαι, Θεμιστοκλεῖς, παρ' ὧν οἱ ἀλλογενεῖς τὰς ἀρχὰς τῆς φιλοσοφίας, τούς τε πολιτικοὺς νόμους καὶ ὅσα εἰς στρατηγίαν ἐκεῖνοι τακτικὰ ἔγραψαν ἀπομάξαντες, αὐτοῖς τούτοις ὡς ἰδίοις ἐγκαλλωπίζονταί τε καὶ ἡμῶν κατεπαίρονται. Τί οὖν ἡμεῖς, οἱ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις ἀναπνέοντες ἀέρα, οὐ σπουδάσωμεν; οὐ φιλοπονήσομεν; Ναὶ δὴ, καὶ δείξομεν ὅσον καὶ οἷον τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, κἂν ἤδη, ὥσπερ ἀπ' αἰθάλης μικρός τις σπινθὴρ, ἀνακαλύπτεσθαι ἄρχεται.

» Καὶ ἡμεῖς μὲν οὕτω καὶ μετὰ τοιούτων τῶν παραδειγμάτων καὶ καλῶν τῶν ἐλπίδων εἰσέλθετε. Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ ἥττων εἰμὶ τῆς φήμης, ἧς ἴσως παρ' ὑμῖν λέγομαι, ἀλλ' οὖν γε καθηγήσομαι ὑμῶν τῇ γλώττῃ τοῦ γένους, τὸν τρόπον καὶ ὡς ἐγγράφως τῇ Γερουσίᾳ ὑπέσχημαι, οὔτε εἰς πρόσωπον ἀφορῶν, οὔτε ἐπιζητῶν ἐν τῷ μέρει, κἂν δέῃ με πτωχότερον εἰς τὴν πατρίδα ἐπανελθεῖν, ἀλλ' ἴσος τοῖς πᾶσι καὶ κοινὸς τοῖς ζητοῦσί με. »

Ὁ καθηγητὴς Α. Ἰδρωμένος ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς νέας αὐτοῦ ἀποστολῆς μετ' ἐνθέρμου ζήλου καὶ ἐντελεστάτης ἀφοσιώσεως· ὅθεν καὶ ἐπανειλημμένως ἀπεποιήθη τὰς αὐτῷ προσενεχθείσας ἐπιζήλους ἐφημερίας. Ἐπὶ ἓν δὲ καὶ εἴκοσιν ἔτη διετέλεσε διδάσκων τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν γλῶσσαν καὶ ἑρμηνεύων εἰς τὴν νεολαίαν, τὴν ἐν τῇ κατηργημένῃ μονῇ τῆς Τενέδου φοιτῶσαν, τοὺς ποιητὰς καὶ κλασικοὺς συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος, ἔχων, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Περῤῥαιβοῦ, βοηθὸν τὸν ἴδιον υἱὸν Παναγιώτην, τὸν μετὰ ταῦτα ἀρχειοφύλακα χρηματίσαντα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Τὴν δὲ ἄμπελον ἣν μετὰ πολλῶν μόχθων εἰς καλὴν γῆν ἐφυτούργησεν εἶδε ν' ἀποφέρῃ καρποὺς ἀγλαοὺς καὶ ἀρθόνους.

Μαρτυρεῖ περὶ τούτου ὁ κλεινὸς Α. Μουστοξύδης ἐν τῇ, ἐπ' ὀνόματι Ἀμ. Δουβὰλ ἐν Παρισίοις τῷ 1820 δημοσιευθείσῃ Ἐκθέσει *περὶ τῶν γεγονότων ὅσα συνέβησαν πρὶν καὶ μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Πάργας*, λέγων· « Ἡ δημοσία σχολὴ τῆς Κερκύρας συγκαταριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἐν αὐτῇ μᾶλλον διαπρεπόντων καθηγητῶν πολίτην τινὰ Πάργιον, τὸν κύριον Ἀνδρέαν Ἰδρωμένον. Εἰς τὸν εὐῦπόληπτον καὶ πεπαιδευμένον τοῦτον ἱερέα χρεωστοῦσιν οἱ Κερκυραῖοι, κατὰ μέγα μέρος, τὸν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ κλασικὴν γραμματολογίαν ἔρωτα, τὸν χάριν αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν πόλιν διαδοθέντα [11]. »
Καὶ ὁ διάσημος Ἰω. Κωλέττης, ἐν συγγραφῇ ἀνωνύμως ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ τῷ 1806 ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐπιγραφομένῃ *Ἑλληνικὴ Νομαρχία*, τὸν ἐν Κερκύρᾳ ἱερέα καὶ διδάσκαλον προβάλλει ἀρετῆς ὑπόδειγμα καὶ παιδείας εἰς τοὺς συγχρόνους ὁμογενεῖς μετὰ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Κοσμᾶ Μπαλάνου καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Κοραῆ. (σελ. 147 καὶ 196).

Πλεῖστοι ὑπῆρξαν οἱ τῶν δημοσίων παραδόσεων τοῦ καθηγητοῦ Α. Ἰδρωμένου ἀκροαταὶ, καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας διεκρίθησαν· ἐν οἷς ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κερκύρας γενόμενος Ἀθανάσιος ὁ Πολίτης, ὁ τούτου ὁμώνυμος τῆς χημείας καθηγητὴς, καὶ Ἰω. Καρανδηνὸς καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ ἔφορος διατελέσας τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἰδιαιτέρως δὲ ἔσχον αὐτὸν διδάσκαλον ὁ ἀοίδιμος Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βιάρος, Ἀνδρέας ὁ Μουστοξύδης, Νικόλαος Δελβινιώτης ὁ τῆς Ὀδυσσείας Ἰταλικὴν μετάφραοιν στιχουργήσας, Ἀντώνιος Πολυλᾶς ὁ περὶ Ἀττικῆς Νομοθεσίας συγγράψας, Πέτρος Βράϊλας ὁ ἐν τῷ Ἰονίῳ Πανεπιστημίῳ τῆς φιλοσοφίας χρηματίσας καθηγητὴς, Στέφανος Παδοβᾶς ὁ πρόεδρος τῆς Ἰονίου Βουλῆς τῆς ψηφισάσης τὴν Ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καὶ ἄλλοι ἐν ἰδίαις ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμμασιν

(11) Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Ἰω. Βερβιτσιώτου Κερκύρᾳ, 1851.

εὐγνωμόνως τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου αὐτῶν μνημονεύοντες (12). Ἐξόχως δὲ ὁ ἀείμνηστος Ἰω. Καποδίστριας ἀγαπῶν καὶ σεβόμενος τὸν ἴδιον καὶ τῆς πατρίδος διδάσκαλον συνεχῶς ἐμέμνητο αὐτοῦ καὶ μακρόθεν, καὶ εἰς αὐτὸν χαριζόμενος ἀπέβη εἰς διαφόρους ὠφέλιμος, ὅτε μάλιστα ὡς ὑπουργὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄. ἴσχυεν ἐν Ῥωσσίᾳ, καθὰ ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἱερ. Ἰδρωμένου ἐξάγεται.

Συσταθείσης ἐν ἔτει 1808 τῆς Ἰονικῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίας, ὅτε ἡ Ἑπτάνησος διετέλει ὑπὸ τὴν πρώτην Γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν, ὁ Α. Ἰδρωμένος ἐξελέχθη μέλος τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐκείνου συλλόγου, ἔχοντος ἀνταποκριτὰς ὀλίγους τῶν ὁμογενῶν καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιφανεστέρων σοφῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τούτων ἦν καὶ ὁ μεταφραστὴς λόγων τινῶν τοῦ Δημοσθένους, διάσημος δὲ κατασταθεὶς Ἀκαδημαϊκὸς καὶ ὁμότιμος τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ Δουπῖνος, μεθ' οὗ ἰδιαιτέρα φιλία συνέδεε τὸν ἕλληνα καθηγητὴν Ἰδρωμένον, ὅστις προέπεμψε τὸν συνεταῖρον ἐκ Κερκύρας ἀναχωροῦντα διὰ τῶν ἑξῆς στίχων·

«Εὐκλείης σὺ σε πρωτὶ οὔρεος οὐρανομήκους
ξὺν ὀπαδῷ ἀνάγει δείματι αὔρα τύχα,
Ἀλλ' ἀρετὴ προβρόμιῳ ἐν σθένεϊ, Δουπὲν ἑταῖρε,
Κελτῶν αὔχημα, Ἑλλάδος ἐσθλὲ φίλε.
Τῷ τοι μηδ' ἀπιὼν Φαιήκων δείδιθι ἄλκα,
Ἀλλ' ἔμπης θαρρῶν βαῖν' ἐπὶ σᾶς πατρίδος.»

Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος Α. Μουστοξύδου περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν καὶ τῶν συγχρόνων αὐταῖς λογίων ἐξάγομεν, ὅτι ὁ Α. Ἰδρωμένος ἀνέγνωσεν εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τρεῖς ᾠδάς, τὴν μὲν τῇ Ἑλλάδι, τὴν δὲ, κατὰ Πίνδαρον, πρὸς Ναπολέοντα καὶ τρίτην εἰς τοὺς ἐν Λιβόρνῳ παροικοῦντας φιλογενεῖς Γραικούς.

Ἐν ἔτει δὲ 1819 συσταθείσης ἐν Κερκύρᾳ Βιβλικῆς Ἑταιρίας πρὸς διάδοσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, συνευδοκοῦντος τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γρηγορίου, ὁ Ἰδρωμένος, ὡς μέλος τῆς διευθυνούσης ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος γενικὴν συνέλευσιν ἐπαινῶν, ἐκ μέρους τοῦ ἱερατείου, τὸν ζῆλον τοῦ προέδρου Ἐμμανουὴλ Βαρόνου Θεοτόκη, καὶ ἐνθαῤῥύνων αὐτὸν ὅπως ἐπιμείνῃ εἰς τὴν εὐσεβῆ ἐπιχείρησιν, πρὸς τὸν λόγον ἐκείνου ἀντεφώνει· «ὅτι ἡ τῶν θείων μὲν Γραφῶν ἀνάγνωσις ἀναγκαία παντὶ εὐσεβοῦντι, καὶ πρὸς Θεὸν τὴν ψυχὴν ἀνατείνοντι πλέον ἢ ὅσον τροφὴ σώματι, αὐτὸς ὁ τῶν Γραφῶν ποιητὴς, ὡς ἄνθρωπος τῷ τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρῷ ἀντιπαρατατόμενος πειράζοντι, ἔφησεν· οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Ὅτι δὲ διὰ τῆς συσταθείσης ἱερογραφικῆς ἑταιρίας, ἡ Γραφὴ ἐν πολλοῖς ἑλληνικοῖς τε καὶ ἑτερογλώσσοις τεύχεσι διαδιδομένη, τοῖς μὲν ἔχουσιν εὐώνως, τοῖς δὲ μηδὲν ὅτι μὴ τὸν ζῆλον τῆς πίστεως δωρεὰν, εὐχερὴς καὶ ψυχωφελὴς πᾶσι γίνεται, τοῦτο ἔργον αὐτοῦ τοῦ προέδρου, οὗ ἐκ προγόνων ἄνωθεν ἴδιον εὐσεβεῖν μὲν τὰ πρὸς Θεὸν, εὐεργετεῖν δὲ τοὺς πλησίον καὶ τὰ κοινὰ καλὰ ἐπινοῆσαι ὀξέως, καὶ λόγῳ μὲν αὐτὰ σαφέστατα ἐκδιδάξαι, ἔργῳ δὲ ὅσον τάχιστα εἰς πέρας ἀγαγεῖν.»

Κατὰ τὴν 29 Μαΐου 1824, ἡμέραν ἀξιομνημόνευτον τῆς καθιδρύσεως τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ὁ ἤδη πολιὸς καθηγητὴς ἔσχεν ἐν ἐπισημοτάτῃ τελετῇ ἐπάξιον γέρας τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς μεθ' ὧν ἐκοσμεῖτο. Ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν τοῦ κράτους καὶ λαμπρᾶς ὁμηγύρεως ὁ ἱδρυτὴς τοῦ πρώτου ἐκείνου ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου κόμης Φριδερῖχος Γυϊλφόρδος προέτεινε, καὶ ἡ Ἀκαδημαϊκὴ σύγκλητος τῇ ψήφῳ αὐτῆς ἀνηγόρευσε πρῶτον θεολογοδιδάκτορα τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου τὸν καθηγητὴν Ἀνδρέαν Ἰδρωμένον, ὅστις ἀπὸ χειρὸς τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου φιλέλληνος ἐδέξατο τὸν στέφανον καὶ τὸ δίπλωμα. Τῇ αὐτῇ ἐστεφανοῦντο διδάκτορες ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης τῆς Θεολογίας καὶ ὁ Κωνστ. Ἀσώπιος τῆς φιλολογίας. Ἔπειτα ὁ Ἰδρωμένος ἀνεδεικνύετο κοσμήτωρ τῆς θεολογικῆς σχολῆς καὶ Ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας· ἤδη δὲ τὴν ἡλικίαν προβεβηκὼς κατέλιπε τὴν καθηγεσίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸν Χριστόφ. Φιλητᾶν καὶ τὸν κλεινὸν Ἀσώπιον.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐπιμελῆ τῶν φιλτάτων ἐγγόνων ἐκπαίδευσιν, συνάμα ἐνασχολούμενος εἰς ἔκθεσιν τῶν κριτικῶν ἐπιστασιῶν αὐτοῦ πρὸς διόρθωσιν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν βίβλων ἐκ τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων ὧν ἔγεμον, κατὰ παραδρομὴν ἢ ἀμάθειαν τῶν πάλαι ἀντιγραφέων, καὶ ἅπερ καὶ ῥυθμὸν καὶ καλλονὴν, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν διέφθειρον τῶν ἱερῶν ῥσμάτων. Τὰς ἐπιστασίας ταύτας, δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1838 πρὸς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον, ἀνέθηκε τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκ τούτων ὠφελήθη Βαρθολομαῖος ὁ Κουτλουμουσιανὸς, ὡς ὁμολογεῖ εἰς τὴν ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ γενομένην πέμπτην ἔκδοσιν τοῦ μεγάλου Ὡρολογίου καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐν ἔτει

(12) Οἱ ἀδελφοὶ Πέτρος καὶ Ἰωάννης Βράϊλας, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1829 ἐκ Βονωνίας ἔνθα μαθητεύοντες διέτριβον, ἔγραφον τῷ διδασκάλῳ·—«Λέξεις καὶ φράσεις οὐχ οἷον προσευρεῖν τοιαύτας ὥστ' εὐγνωμοσύνης τὸ μέγεθος τῆς ἡμετέρας γνωρίζειν καὶ ὅσον σὲ φιλοῦμεν καὶ σεβόμεθα φράσαι. Σὺ γὰρ ἡμῖν καὶ τὸν νοῦν ἐφώτισας καὶ τὴν ψυχὴν διεκόσμησας καὶ τὰ ἤθη ἐμόρφωσας, καὶ τέλος πᾶν ὃ ἂν ἔχωμεν χρηστὸν, σὸν ἐστι δῶρον. Καὶ πῶς τούτων οὕτως ἐχόντων, τοιούτου ἀνδρὸς ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα οὐ μνημονεύσομεν καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν τύχῃ ὑπὲρ αὐτοῦ οὐκ ἐργασόμεθα; τοῦθ' ὅπερ ἐκτενῶς καὶ ἐπιποθοῦμεν.»

1843 ἐκδόσεως τῶν Μηναίων (13). Ἐξ αὐτῶν δὲ καὶ ὁ ἐν Ἐνετίᾳ ἀρχιμανδρίτης Σπυρίδων Ζερβὸς φιλοπόνως ἐξειργάσθη τὴν ἐν ἔτει 1858 ἔκδοσιν τῆς Παρακλητικῆς, καθὰ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς βίβλου ἐκτίθησι.

Σώζων πληρεστάτην τὴν δραστηριότητα τοῦ νοὸς καὶ τοι ὀγδοηκοντούτης καὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν ἐφηδυνόμενος τῇ μελέτῃ τῶν θαυμαστῶν προτύπων τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας ὁ σεβάσμιος Α. Ἱδρωμένος, μετὰ ὀλιγόωρον ἀσθένειαν, τῇ 27 Ἰανουαρίου 1843 ἐξεμέτρησε τὸν βίον, ἀναλωθέντα ὅλον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πατρίδος. Ὁ ἐπίσημος τοῦ Ἰονίου Κράτους ἐφημερὶς ἀναγράφουσα τὴν ῥηθεῖσαν ὡς τελευταίαν ἡμέραν μιᾶς ζωῆς πολυτίμου, μαρτυρεῖ μεθ' ὁπόσης εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ πᾶσαι αἱ τάξεις τῆς Κερκυραϊκῆς κοινωνίας παρέπεμψαν τὸν νεκρὸν τοῦ γεραροῦ διδασκάλου μέχρι ταῦ μεγάλου τῶν ὀρθοδόξων κοιμητηρίου, ἔνθα ἐτάφη παρὰ τὸν ναὸν ἐν τῷ πρώτῳ μνημείῳ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος (14).

Ὁ διδάσκαλος οὗτος τοῦ γένους κατενόησε πληρέστατα τὴν ὑψηλήν του ἀποστολήν· ὅθεν καὶ μετ' ἀφοσιώσεως ἐπεδόθη εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἀναπλάσεως εἰς ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ πατριωτισμὸς τῆς Ἑπτανησίου Πολιτείας. Διὰ τοῦ ἔρωτος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τῶν αἰσθημάτων ἅπερ εἴτε δημοσίᾳ διδάσκων εἴτε ἰδίᾳ διαλεγόμενος ἐνέπνεεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων, συνετέλεσεν ἐξόχως εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἐκ παρατεταμένης ξενοκρατίας ἐκπεπτωκότος Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ δυτικωτέρᾳ ταύτῃ τῆς Ἑλλάδος γωνίᾳ· καὶ ἔῤῥιψεν ἀληθῶς τὰς πρώτας βάσεις τῆς μεγάλης μεταβολῆς ἥτις μετά τινα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκείνου ἀποβιώσεως, ἐν Κερκύρᾳ καθιεροῦτο τῇ ψήφῳ τῆς Ἰονίου Βουλῆς προεδρευομένης παρ' ἑνὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ Στ. Παδοβᾶ, καὶ συναινέσει τῆς Γερουσίας ἀρχιγραμματεύοντος ἑτέρου μαθητοῦ αὐτοῦ, τοῦ Π. Βράϊλα.

Ὁ Α. Ἱδρωμένος ἔγραψεν εἰς πεζὸν καὶ ποιητικὸν λόγον διάφορα, ἐν οἷς ἐπανθεῖ ἡ ἀρχαία χάρις καὶ γλαφυρότης τῆς γλώσσης. Σώζονται δὲ τὰ ἑξῆς παρὰ τῷ ἐγγόνῳ αὐτοῦ Μ. Σ. Ἱδρωμένῳ τὰ πλεῖστα ἀνέκδοτα.

Α'. *Ἐπιστολαὶ ργζ' πρὸς διαφόρους.*

Β'. *Ἐπιγράμματα καὶ Ἐπιτύμβια διάφορα*
Ἴαμβοι εἰς τὴν ἐμαυτοῦ Πατρίδα.
Ἑξάστιχα ἡρωελεγεῖα εἰς τὰ Σουλίου ὄρη, κτλ.
(Τυπωθέντα πρὸ τῆς ἱστορίας Σουλίου καὶ Πάργας ὑπὸ Χ. Περῤῥαιβοῦ.)

Γ'. *Ἔπη εἰς Κάρολον Δουπὲρ τὸν συνεταῖρον ἐκ Κερκύρας ἀναχωροῦντα· καὶ*
Ἐπιβαλάμιον εἰς Στυλιανὸν Δ. Προσαλέντην καὶ Αἰκατερίνην Θεοτόκη τοὺς εὐπατρίδας.
(ἐτυπώθησαν.)

Δ'. Ὠδαί.
Τῇ Ἑλλάδι.
Εἰς τοὺς ἐν Λιβόρνῳ παροικοῦντας φιλογενεῖς Γραικούς.
Εἰς Ἀλέξανδρον Α' Αὐτοκράτορα τῶν Ῥωσσιῶν, ἡρωελεγεῖον· καὶ ἕτερον Σαπφικὸν, ᾠδ'.
Εἰς Αἰκατερίνην Βορατζώφ, Ἡρωελεγεῖον· καὶ ἕτερον Σαπφικὸν, ᾠδ'.
Εἰς τὴν γέννησιν Αἰκατερίνης Δωροθέας θυγατρὸς Γεωργίου Κόμ. Παλατίνου καὶ Βαργαβέας Κομ. Βοραφέδε, ᾠφ.
Εἰς Ναπολέοντα, Πινδαρική.
Ἕτερα εἰς τὸν αὐτὸν, Σαπφική.

Ε'. Διδακτικά.
Διάλογοι γυμναστήριοι αψπζ' καὶ αψπθ'.
Νουθεσία δι' ἰάμβων νέοις πρωτοπείροις.
Αἱ δέκα ἐντολαὶ ἐν ἰάμβοις.
Παράφρασις δι' ἰάμβων τῶν πρὸς Ἰουστινιανὸν Ἀγαπητοῦ διακόνου τῆς Μ. Ἐκκλησίας παραινετικῶν κεφαλαίων αψπζ'.
Παραίνεσις χιλιόστιχος δι' ἰάμβων τοῖς φιλομαθέσι τῶν νέων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ἡρημένοις ζῆν χρήσιμος. αψπθ'.
Προτροπὴ πρὸς τοὺς καταγραφέντας τῇ κατὰ Τένεδον δημοσίᾳ Σχολῇ αωέ.
Ἀθανασίου παρακέλευσις πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ συμμαθητὰς δι' ἰάμβων, αως'.
Ἑλληνικὴ ζεματογραφία, προσφωνηθεῖσα τοῖς ἐγγόνοις αωκγ'.

Ϛ'. Ἐκκλησιαστικά.
Ὠδὴ διὰ στίχων πολιτικῶν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν αψπδ'.
Τρεῖς παρακλητικοὶ κανόνες δι' ἰάμβων εἰς τὴν ἀειπάρθενον Θεοτόκον Μαρίαν· ἀφιερωθέντες Δοσιθέῳ ἐπισκόπῳ Δρυϊνουπόλεως αψπέ (ϛ'.
Ὀκτὼ παρακλητικοὶ κανόνες εἰς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον Μαρίαν, κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους αψπϛ'.
Λιτὴ καὶ κανὼν τοῦ ἐν Πάργῃ θαύματος τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου. Ἐξεδόθη μετὰ τῆς ὅλης ἀκολουθίας ἐν Κερκύρᾳ, 1857.
Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου τοῦ ἐρημίτου, τοῦ ἐκ χωρίου Μοροβέρδου, αψπή.— Ἐτυπώθη Ἐρετίῃσι, τῷ 1807.
Στιχηρὰ προσόμοια εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Διονύσιον· εἰς τὸν Ἅγ. Ἀπόστολον Κάρπον.
Εἰς τὸν Ἅγ. ἱεροδιάκονον Ἰσαυρον.

13) Ὅρα Μηναῖον Σεπτεμβρίου.
14) Ἐφημ. Ἤνωμ. Κράτους Ἰον. Νήσων, 1843 ἀρ. 633.

Εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ καὶ τοὺς ἀγ. τρεῖς παῖδας.

Μελέται δύο, πρὸς Κωνστ. Τυπάλδον καὶ Βαρθ. Κουτλουμουσιανὸν, καθηγητὰς τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ἐπὶ τοῦ «Χριστὸς Γεννᾶται» Κοσμᾶ τοῦ ὑμνογράφου ͵αωλζ'.

Κριτικαὶ ἐπιστασίαι εἰς τὰ κοντάκια τοῦ ὡρολογίου καὶ Τριῳδίου κτλ. καὶ εἰς τὴν Παρακλητικὴν ͵αωλθ'.

Ζ'. *Ἀπάντησις πρὸς ἃ ἀνέγνωσεν ἐν τῇ Βιβλικῇ ἑταιρίᾳ ὁ πρόεδρος Βαρὼν Ἐμμανουὴλ Θεοτόκης ͵αωκ'.*

Η'. *«Ἀκίνδυνος Ὀρθοδοξία,» ἤτοι ἀντίῤῥησις εἰς τὸ ἐν Μελίτῃ ἐκδοθὲν φυλλάδιον τὸ ἐπιγραφόμενον «Κίνδυνος Εἰδωλολατρείας.» 1828*

Θ'. *Τὰ κατ' οἶκον καὶ τὴν καλὴν κἀγαθὴν ἐπὶ υἱῷ νύμφην Πετρωνίαν. Κερκύρᾳ, 1839.*

ΡΩΜΑΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.

Ἐκ τῆς Γερμανικῆς ἐφημερίδος τῆς Αὐγούστης μεταφέρομεν τὸ κατωτέρω ἄρθρον, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὁποία τις ἦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ κατάστασις τῆς παιδείας ἐν τῷ Παπικῷ κράτει, καὶ πόσον ὀλίγην κατέβαλλον φροντίδα οἱ διέποντες τὰ τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης χώρας, ὅπως μορφώσωσιν ἄνδρας καὶ πολίτας ἀξίους τῆς ἐπὶ γῆς ἀποστολῆς αὐτῶν.

« Ὅτε ἐσχάτως (πρό τινων ἑβδομάδων) κατὰ τὰς ἐξετάσεις διὰ τὸ νεωστὶ ἱδρυθὲν σχολεῖον τῶν τεχνῶν οἱ Ῥωμαῖοι νεανίαι, οὐ μόνον δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν ν' ἀπαντήσωσιν οὐδὲ εἰς τὰς ἁπλουστάτας ἐρωτήσεις περὶ γεωγραφίας καὶ ἱστορίας τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰ τέκνα ταῦτα τῆς μελλούσης πρωτευούσης τοῦ Ἰταλικοῦ βασιλείου παχυλὴν ἐδείκνυον ἄγνοιαν καὶ αὐτῆς τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, εἷς τῶν ἐξεταζομένων, θέλων τρόπον τινὰ νὰ δικαιολογηθῇ, ἀπέτεινε πρὸς τὴν ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν τοὺς ἑξῆς λόγους· Πρέπει νὰ συλλογισθῆτε, κύριοι, ὅτι εἰμὶ Ῥωμαῖος καὶ οὐχὶ Ἰταλός! Μέχρι τοῦδε λοιπὸν διατηρεῖται ἀκόμη τὸ ὑπεροπτικὸν Cives Romanus sum (εἰμὶ Ῥωμαῖος πολίτης), ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ὁ Ῥωμαῖος πολίτης ἐπικάθηται ῥακενδύτης τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κοσμικοῦ καὶ πνευματικοῦ αὐτοῦ μεγαλείου.

Ἀλλ' ἤδη οἱ πλεῖστοι τῶν Ῥωμαίων συναισθάνονται ὅτι εἶναι καιροὶ πλέον νὰ παύσῃ ἡ θλιβερὰ αὕτη κατάστασις μιᾶς παρελθούσης ἐποχῆς, καὶ δέον νὰ γείνῃ νέα καθαρὰ ἰσοπέδωσις τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ὅπως ἔχουσιν αὐτὴν πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ βόρειοι αὐτῶν συμπολῖται. Ἑπομένως καὶ ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ῥώμης ἐπελήφθη τοῦ δυσχεροῦς ἔργου τῆς ἀναμορφώσεως τῶν τῆς παιδείας. Τῇ 3 Δεκεμβρίου 1870 ἠνεῴχθησαν ἐν Ῥώμῃ τρία νέα σχολεῖα, ἤτοι ἓν Λύκειον, ἓν Γυμνάσιον καὶ ἓν σχολεῖον τῶν τεχνῶν· ἐνεγράφησαν δὲ 656 μαθηταί. Πρὸ τῆς παραδοχῆς τῶν νέων μαθητῶν ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἐξέτασίς τις πρὸς βεβαίωσιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ, μικρὰ προσδοκοῦσα, μικρὰς μόνον εἶχεν ἀπαιτήσεις, διότι καλῶς ἐγίνωσκεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις τῶν ἱερέων οὐδόλως εἶχε φροντίσει νὰ περιποιηθῇ τὰ ἄνθη εὐγενεστέρας διανοητικῆς μορφώσεως· ἀλλ' οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ὑπὸ τὸ ἄροτρον τῶν κληρικῶν δὲν ἤθελον βλαστήσει εἰμὴ μόνον αἱ εὐτελεῖς κνῖδες τῆς ἀμαθείας, ἡ ἀγυρτεία τῆς ἀκάρπου ῥητορικῆς, καὶ ὅτι ἡ ἔλλειψις καὶ τῶν στοιχειωδεστάτων γνώσεων ἦτο ἐντελής.

Ὅπως ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης καλλίτερον ὁποία ἦτο ἡ κατάστασις αὕτη τῆς παιδείας, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἀποτελέσματά τινα τῶν ἐξετάσεων. Κατὰ τὰς ἐξετάσεις διὰ τὸ Λύκειον ἀπεδείχθη ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν «ἀκινδύνων» κλασικῶν μαθημάτων, ἐφ' ὧν ἡ κληρικὴ ἐκπαίδευσις ἔθετε μεγίστην βαρύτητα, αἱ γνώσεις ἦσαν μετριώταται. Νέοι, οἵτινες ἐπὶ πέντε καὶ ἓξ ἔτη ἠκολούθουν τὰ κλασικὰ λεγόμενα καὶ ῥητορικὰ μαθήματα, μόλις ἠδύναντο νὰ μεταφράσωσι λατινιστὶ, καὶ ἀκόμη αἱ μεταφράσεις των αὗται ἔγεμον συντακτικῶν καὶ γραμματικῶν σφαλμάτων. Ἡ γνῶσις δὲ τῆς Ἑλληνικῆς περιωρίζετο παρὰ τοῖς πλείστοις εἰς τὸ ν' ἀναγινώσκωσι—καὶ τοῦτο οὐχὶ ἄνευ κόπου — τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον· ἐξαιρετικῶς μόνον ἦσαν δύο ἢ τρεῖς εἰς κατάστασιν νὰ σχηματίσωσιν ἑλληνιστὶ τὸ συγκριτικὸν καὶ ὑπερθετικόν. Ἐλαχίστη ἦτο ἡ γνῶσις τῆς ἰταλικῆς γλώσσης· διότι ἡ τῆς φιλολογίας διδασκαλία ἦτο κατὰ τὰ παλαιὰ τῶν σχολείων ἔθιμα μία ἁπλῆ γύμνασις εἰς τὰ ῥητορικὰ σχήματα. Ὁ μαθητὴς δὲν ὡδηγεῖτο ν' ἀναλύσῃ ἀντικείμενόν τι λογικῶς καὶ νὰ παραστήσῃ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, ἀλλὰ μόνον ἐγυμνάζετο εἰς τὸ νὰ ῥίπτῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου καθ' ὡρισμένον ὑπόδειγμα σειράν τινα τετριμμένων φράσεων, ἡ δὲ ἐπιτηδειότης του ἔκειτο μόνον εἰς τὴν συῤῥαφὴν λέξεών τινων κενῶν ἐννοίας. Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας συνίστατο εἰς μηχανικὰς ἀποστηθίσεις καὶ πολυετεῖς ἐπαναλήψεις τῶν αὐτῶν κανόνων, ἐξ ὧν καθ' ἑκάστην ἀντήχουν οἱ τοῖχοι τοῦ σχολείου καὶ δι' ὧν ἐπληροῦντο ἀμέτρητα φύλλα χάρτου. Ὅθεν ἡ διδασκαλία αὕτη καθίστατο διὰ τὸν μαθητὴν ἀληθὲς βασανιστήριον, καὶ δι' αὐτοῦ ἐπετυγχάνετο ὁ σκοπὸς νὰ ἀηδιάζῃ ὁ ἀ-